

ROZLIČNOSTI A ROZHOVORY**SPOMIENKOVÁ MOZAIKA NA PROFESORA
JURAJA FURDÍKA***Martin Ološtiak a kolektív¹*

Tento rok plynie 90 rokov od narodenia a 23 rokov od úmrtia jedného z najinšpiratívnejších slovenských jazykovedcov, prof. PhDr. Juraja Furdíka, CSc. Jeho dielo je uzavreté a odborná reflexia jeho prác vyšla na pokračovanie vo viacerých „dieloch“, v podobe článkov k dožitým aj nedožitým jubileám (Buzássyová 1985, 1995; Sabol 1995; Ološtiak 2005a; Vužňáková 2015), nekrológov (Buzássyová 2002, 2004b; Sabol 2002; Liptáková 2002), ako aj sumarizačných charakteristík v knižných prácach vo forme doslovov (Buzássyová 2004a) či úvodov (Ološtiak 2005b). Tieto texty komplexne zmapovali Furdíkovo dielo s odborným lingvistikým nadhľadom, hoci ani v nich sa prirodzene nemohli nevyskytnúť osobne ladené motívy.

¹ Okrem M. Ološtiaka, ktorý napísal rámcujúce časti a viedol dialóg s Karolom Furdíkom, sa na príspevku podieľali: Karol Furdík, Ján Sabol, Jozef Mlacek, Juraj Dolník, Daniela Slančová, Mira Nábeľková, Eudmila Liptáková, Martina Ivanová, Katarína Vužňáková, Nicol Janočková.

Okrúhle výročie jazykovedca tohto formátu na stránkach Slovenskej reči nemožno nechať bez povšimnutia, a to nielen preto, že Juraj Furdík bol dlhoročným členom jej redakčnej rady. Nechceli sme však opakovať nič, čo už bolo predtým napísané. Preto sme sa rozhodli dať priestor pre Slovenskú reč netradičnému žánru, ktorý spestruje líniu neformálnych komunikátov v našom časopise v duchu jeho komunitného charakteru a predstavuje spomienkovú mozaiku či eulógiu na osobnosť našej jazykovedy. Ide o známy žáner (memorial tribute, eulogy) a teší nás, že premiéru v časopise má práve v súvislosti so životom a dielom profesora Furdíka.

Najprv zaznie hlas syna, Karola Furdíka, ktorý, hoci sám nelingvista, k jazykovede taktiež „privoňal“, a to zo strany informatika, „počítačiara“. S otcom sa im dokonca v roku 2002 podarilo publikovať spoločnú štúdiu s názvom *Slovotvorný slovník slovenčiny – softvérové riešenie*. Ďalej sme poprosili desať jazykovedkýň a jazykovedcov, aby si na profesora Furdíka zaspomínali ako na kolegu, priateľa, učiteľa a vedca, aby sa vyjadrili, ako ovplyvnil ich odborné smerovanie a ako vnímajú jeho vklad do kontextu slovenskej jazykovedy a lingvistiky vôbec. Oslovili sme jednak jeho generačných kolegov (Jána Sabola, Jozefa Mlacka, Juraja Dolníka), o generáciu mladšie študentky a neskôr kolegyně (Danielu Slančovú, Miru Nábělkovú, Ludmilu Liptákovú), z nasledujúcich generácií aj žiačky a žiaka, ktorí v takej či onakej podobe priamo nadväzujú na Furdíkovo dielo (Martinu Ivanovú, Katarínu Vužňákovú, Nicol Janočkovú, Martina Ološtiaka). Ich odpovede sú cenné v tom zmysle, že Juraja Furdíka približujú nie striktne cez prizmu zhodnotenia jeho vedeckého vkladu, ale v podobe osobných spomienok.

* * *

Karol Furdík

Ako si vnímal otcovu prácu z „rodinného“, synovského uhla pohľadu?

Práca, a to azda rovnakým dielom pedagogická ako vedecká, bola pre ocka veľmi dôležitá, vlastne ani neviem povedať, či bola uňho na prvom mieste práca alebo rodina. Myslím, že sa snažil obe tieto svoje životné náplne sklbiť, ako sa dalo. Ocko často pracoval vo svojej izbe a my ostatní sme vedeli, že vtedy nie je radno ho vyrušovať. Avšak vedel sa doma od práce aj odpútať a vtedy sa nám naplno venoval. Spomínam si na rozprávky, ktoré vymýšľal a hovoril nám pred spaním (škoda, tie rozprávky si už nepamätám, bola by z toho asi celkom pekná knižka), neskôr, ako s nami debatoval o školských úlohách (nikdy sa s nami neučil, učili sme sa s bratom sami a ocko sa potom s nami o prebratej látke rozprával), a napokon, keď so mnou konzultoval súvislosti lingvistiky s informatikou, umelou inteligenciou, teóriou systémov a podobne.

Prejavoval sa otec ako lingvista aj doma? Ak áno, akým spôsobom?

Samozrejme, ocko bol lingvista „na plný úväzok“. Chcem tým povedať, že mal jazyk naozaj vo veľkej úcte. Ockova reč občas pôsobila ako nesúvislá, čo asi vedia potvrdiť aj študenti a poslucháči jeho prednášok. Nás v rodine to naučilo trpezlivosti a pozornosti pri počúvaní. Ocko totiž naozaj starostlivo vyberal slová a dával si veľmi záležať na tom, čo a ako povie. Pritom nešlo až tak o rýdzu spisovnosť, skôr o pestrosť a hĺbku jazykového prejavu. Teória slovotvornej motivácie sa u nás doma široko aplikovala, pod ockovým vedením sme za mladi hrali všakovaké jazykové hry, napríklad „Prečo sa to a to volá práve takto?“, „Ako by sa to mohlo volať inak?“, „Čo by asi mohlo znamenať to a to slovo?“, „Ako sa to dá povedať iným spôsobom?“, atď. Príslušného Wittgensteina z ockovej knižnice som si prečítal až neskôr.

Na vysvetlenie či pripomenutie, ockov materinský jazyk bol maďarčina, po slovensky sa riadne naučil až ako dvanásťročný. V škole sa učil aj latinčinu a francúzštinu, veľa čítal a bol vcelku dobrým žiakom. Azda aj to spôsobilo, že si bol vedomý bohatosti a rozmanitosti jazyka a snažil sa o čo najhodnotnejší (až perfektný) jazykový prejav. Plytkosť a povrchnosť mu naozaj veľmi prekážali a dával to patrične najavo nám v rodine (napr. keď som v každej druhej vete hovoril, aké to bolo *špica*, *dzive*, dnes skôr *cool/kúl*), ale aj poznámkami k masovokomunikačným prostriedkom. Myslím, že dnes v čase smajlikovej tvítovej agresivity a celkovej inflácie jazykových prostriedkov by bol ocko dosť nešťastný.

Ako spätne hodnotíš vašu krátku odbornú spoluprácu?

Počítačové spracovanie prirodzeného jazyka som si zvolil za tému môjho postgraduálneho štúdia na Katedre kybernetiky a umelej inteligencie Fakulty elektrotechniky a informatiky Technickej univerzity v Košiciach. Tým som sa okľukou dostal k lingvistike a spolupráca s ockom bola prirodzená. Spočiatku, v rokoch 1996 – 1998, sme najmä diskutovali, ocko ma usmerňoval odkazmi na literatúru, vysvetľovaním princípov a terminológie štrukturalistickej koncepcie jazyka. Ja som sa zasa snažil, v rámci mojich vtedajších schopností a vedomostí, ockovi priblížiť možnosti automatizácie a počítačovej reprezentácie jazykových štruktúr. Neskôr, asi od roku 1999, som sa začal viac zaujímať o lexikografiu a jazykové korpusy, pričom ocko v tom čase riešil projekt slovotvorného slovníka slovenčiny. Tým začala naša „skutočná“, i keď veľmi krátka odborná spolupráca, ktorej výsledkom je, žiaľ, iba jedna spoločná publikácia (Furdík – Furdík 2002). Keďže ja som vyštudovaný „technik“ a ocko bol „humanista“, bolo treba preklenúť nedorozumenia a zblížiť naše svety. Mám dojem, že sa nám to v tom čase vcelku podarilo, myslím si, že sme obaja zistili, koľko toho ešte nevieme „z tej druhej strany“. Je mi veľmi ľúto, že ocko skoro odišiel a nemohli sme spolupracovať dlhšie. Chcel by som vedieť, ako by on hodnotil našu vtedajšiu spoluprácu a moje následné snaženia. Vtedy, na prelome ti-

síročí, som bol na vrchole síl, kým ocko pomaly odchádzal. Teraz si už aj ja dobre uvedomujem, že telesná schránka je krehká, času je málo, je vzácny a netreba ním plytvat’.

* * *

Ján Sabol

Prof. PhDr. Juraj Furdík, CSc., svojim účinkovaním v jazykovede potvrdzoval svoju univerzálnosť – začínal ako literárny kritik so širokým rozhľadom vo všetkých druhoch umenia, ale jeho rozbor a interpretácie literárnych diel – v mene axiológie – sa postupne menia na jemnú analýzu textu. „Zisky“ z týchto analýz umeleckých prác sa mu neskôr zídu pri skúmaní lexikálnej roviny spisovnej slovenčiny, ale zároveň ho učia byť výskumne všeobecnejším, všestrannejším. Ku komplexnému a systémovému pohľadu na jazyk ho viedla aj symbióza, koexistencia vedca a pedagóga: prednášal základné disciplíny súčasného spisovného jazyka s dôrazom na lexikológiu, predmet skúmajúci najdynamickejšiu zložku jazykovej sústavy. Bol dôsledným a zaniieteným, oduševneným vysokoškolským učiteľom podnecujúcim vedecké myslenie poslucháčov: bolo priam zákonité, že z jeho tvorivej „dielne“, prešovskej derivatologickej školy, pravidelne vychádzali víťazi fakultného a celoštátneho kola Študentskej vedeckej, odbornej a umeleckej činnosti.

V lingvistickom výskume si ho natrvalo získavala dynamika, ono „dieťa“ všeobšiahlej kategórie času, odhaľujúce svoje podoby najmä v slovese. Lákali ho „križovatky“ ciest jazykových prvkov, prechodné a „problémové“ kategórie: skúmal vid a väzbu slovesných podstatných mien, pohyb v skloňovaní substantív (najmä súčinnosť tvarotvorného a slovotvorného postupu), slovotvornú analógiu a analogickú slovotvorbu, slovotvorné „vznenie“ onomaziologických kategórií, vzťah lexikálnej a derivačnej sémantiky, gramatický rod a zhodu v slovenčine a v maďarčine, syntakticko-sémantickú podobu slovotvorných štruktúr, slovotvornú motivovanosť slovnej zásoby, metodologické otázky lingvistického výskumu... Jazyčky na váhach jeho vedeckého záujmu sa postupne čoraz viac klonili k problematike slovotvorby, v ktorej zdôrazňoval rozhodujúceho činiteľa vývinového pohybu na lexikálnej rovine: „Slovotvorba vo svojom komplexe spĺňa ... vo vzťahu k slovnej zásobe ako celku funkciu systemizátora, vo vzťahu k novoutvoreným slovám funkciu integrátora, vo vzťahu lexikálnych jednotiek k viacslovným pomenovaniám a k výpovediam funkciu sémantického kondenzátora a vo vzťahu k prevzatým slovám funkciu adaptátora.“ (Furdík 1993, s. 114).

Vážil si vedecké authority, ale preveroval aj ich zdanlivo „neotrasiteľné“ teorémy. Preukazne to možno pozorovať vo vývine jeho chápania fungovania motivova-

nosti v jazyku, ktorá bola teoretickým „anjelom strážnym“ jeho lingvistických úvah. Vo svojej teórii slovtvornej motivácie využíva protiklad stanovený F. de Saussurom, tvorcom štrukturálnej jazykovedy, (absolútna) arbitrárnosť – (relatívna) motivovanosť. V pôvodnej verzii tejto teórie preberá uvedenú opozíciu, pričom konštatuje, že „arbitrárnosť a motivovanosť sú komplementárnymi princípmi, regulátormi jazykového stavu, funkcií aj vývoja“ (Furdík 1993, s. 12); jeho úvahy opierajúce sa o Saussurovu tézu o absolútnej arbitrárnosti a relatívnej motivovanosti vyúsťujú do záveru, že „slovtvorná motivovanosť je špecifickým prípadom arbitrárnosti slovných znakov“ (Furdík 1993, s. 33). Na pozadí poznatku o fungovaní izolovaného jazykového znaku a onomaziologického pohľadu na reláciu obsahu a formy predkladá v ďalšom uvažovaní opačný výsledok, ako je Saussurovo tvrdenie: „Nie arbitrárnosť, ale motivovanosť jazykového znaku je absolútna.“ (Furdík 2008, s. 31 – 32).

Dlhé roky sme na prešovskej katedre a fakulte kráčali vedľa seba ako „vedeckí bratia“. Bol nezištným, dobroprajným priateľom, ale aj oduševneným hľadačom vedeckej pravdy. Jeho mnohé poznámky – hoci povedané len akoby „mimočodom“ – by mohli slúžiť ako mottá, úvodné akordy nových lingvistických uvažovaní. Bol nekompromisným kritikom lingvistických salieriovcov, lebo vedel presne a precízne vyhmetať mozartovské lexikologické, morfológické a všeobecnelingvistické melódie alebo aspoň ich náznaky.

Jurkovi Furdíkovi vdáčim aj za viaceré inšpirácie, ktoré vzišli z našich priam permanentných oduševnených lingvistických rozhovorov, keď sa skoro každé naše vyjadrenie – aj o bežných veciach – často menilo i na prítlačlivý jazykovedný problém.

* * *

Jozef Mlacek

Jedna z mojich najživších spomienok na priateľa, kolegu i suseda Juraja Furdíka sa spája so začiatkami môjho aspirantského štúdia (to bol rok 1965), konkrétne s hľadaním témy mojej kandidátskej práce. Pre mňa je taká živá, že si ju dovoľím uviesť hneď na začiatku tohto textu aj napriek tomu, že som ju už raz zverejnil, a to na medzinárodnej frazeologickej konferencii, ktorá sa konala pri mojom jubileu v roku 2007 na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ak sa teda vrátim do onoho roku 1965 a k môjmu aspirantskému štúdiu, musím uviesť, že od jeho začiatku bolo pre mňa aj pre katedru jasné, že moja kandidátska práca má byť zo syntaxe, veď som viedol semináre k prednáškam profesora (vtedy vlastne ešte docenta) Františka Miku zo slovenskej syntaxe. Mal som už aj schváleného školiteľa – bol ním prof. Jozef Ružička. Keď sme sa pri jeho opakovaných pobytoch (on v tom

čase na prešovskej fakulte ako externista prednášal) akosi nevedeli dohodnúť na téme mojej práce, obrátil som sa s prosbou o radu v danej veci na prof. Miku. On totiž ako dlhoročný spolupracovník katedry vedel o pláne pracoviska s mojou profiláciou, jednako mi navrhol tému *Syntax frazeologických jednotiek*. Priznám sa, že o frazeológii som v tom čase veľa nevedel, ale azda práve preto sa mi téma zapáčila a odobril ju aj školiteľ. A tu sme pri jadre celej tejto spomienky. Keďže na katedre v rámci prednášok z lexikológie prednášal aj o frazeológii kolega J. Furdík, ponáhlal som sa mu pochváliť, že už mám tému práce a že bude o syntaxi frazeológie. Jeho reakciu si pamätám doteraz asi celkom doslovne: „A o tom sa dá napísať kandidátska práca?“ Nečudujme sa jeho otázke. Ona totiž zaznela v situácii, keď aj vtedy najakceptovanejšie frazeologické výskumy prijímali myšlienku, že slová ako zložky frazém strácajú povahu slova, že sú to vlastne „slová-neslová“ a že teda aj vzťahy medzi nimi sú len akoby, že vlastne neexistujú a že sa tu teda nedá hovoriť o skutočnej syntaxi. Ja som pri téme práce jednako zostal a keď sa onedlho začali vo frazeologickej teórii rozvíjať tézy o variantnosti (aj syntaktickej variantnosti) frazém, zreteľne sa posunulo aj vnímanie ich syntaktickej dimenzie. A tak sa napokon stalo, že len rok po vyjdení Furdíkovej knižnej prvotiny *Zo slovtvorného vývoja slovenčiny* (1971) mohla v prešovskej edícii *Spoločenskovedných zošitov* vyjsť aj moja knižná prvotina *Zo syntaxe frazeologických jednotiek* (1972). Priznám sa, že ma aj po niekoľkých rokoch odvtedy, ako zaznela citovaná Jurajova reakcia na voľbu témy mojej práce, potešilo, keď som mu do venovania svojej knihy mohol napísať, že mu ju venujem ako potvrdenie toho, že kandidátsku prácu možno utvoriť nielen o otázkach *zo slovtvorného vývoja slovenčiny*, ale aj o otázkach *zo syntaxe frazeologických jednotiek*.

Aj moja nasledujúca poznámka sa bude dotýkať mne blízkej frazeológie, jednako však bude predovšetkým o tom, ako sa aj do nej, do jej teórie premietli niektoré derivatologické, ale aj širšie motivatologické či lexikologické impulzy Juraja Furdíka. Časovo sa tu oproti náplni uvedenej prvej spomienky posunieme asi o dve desaťročia bližšie k súčasnosti. V šiestom zväzku pozoruhodnej basajovskej série *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej* (1994) je hneď na samom začiatku Furdíkova rozsahom nevelká, svojim impaktom vo viacerých lingvistických disciplínach však vysoko cenená štúdia o motivácii vo frazeológii a v derivatológii. Ak tu chcem aspoň naznačiť jej prínos cez prizmu osobnej spomienky, teda uviesť, ako a prečo sa práve k nej aj po rokoch vraciam, musím tu pripomenúť dve-tri autorove myšlienky, ktoré boli zaiste nielen pre mňa a nielen v danom čase, ale aj trvalejšie impulzom pri vlastnej tvorbe. Najprv je to myšlienka o motivovanosti frazém. Tá sa niekedy už aj pred ním spomínala, boli to však skôr akési príležitostné poznámky o nej. V sledovanej štúdií J. Furdík jej porovnávaním s motiváciou odvodených slov (hovori o dvojdimenziálnosti motivácie derivatém a trojdimenziálnosti motivo-

vanosti frazém) zreteľne prehľbil dovtedajšie vnímanie danej problematiky, a tým ponúkol nové zreteľné impulzy aj pre všeobecnú teóriu frazeológie. Tým druhým podnetom z tejto Furdíkovej štúdie je jeho vymedzovanie frazeologickej motivácie ako ďalšieho druhu motivovanosti (popri dokulilovských troch základných typoch, popri kuchařovskej syntaktickej a vtedy novšie vydeľovanej Dolníkovej paradigmatickej motivácii). Dávnejšie vieme, že práve toto bol jeden z prvých krokov Furdíkovho oveľa širšieho spracovania celej motivatologickej problematiky, ktoré má svoje pozoruhodné pokračovanie v prácach jeho prešovských žiakov (predovšetkým M. Ološtiaka). A bol tu ešte jeden moment, ktorým táto štúdia oslovila zaiste nielen mňa a nielen frazeológov. Bol to fakt, že autor spomínanej štúdie „zaodel“ Míkovu myšlienku o dvojakej tvári frazém (majú povahu konštrukcie, ale fungujú ako – špecifické, druhotné – pomenovania) do neutrálnejšieho vyjadrenia o ich lexikálno-syntaktickom synkretizme, resp. o princípe lexikálno-syntaktického synkretizmu frazém. Bolo to práve toto vyjadrenie, označenie danej dimenzie frazém ako uplatnenie princípu synkretizmu ich syntaktickej podoby a ich lexikálnej platnosti, čo zreteľne korešpondovalo s vtedajšími inováciami vo frazeologickej teórii u nás: Len krátko nato (1997) J. Dolník sleduje viaceré jazykové princípy vo výstavbe frazém a onedlho aj J. Horecký hovorí o princípe druhotnosti frazeologického pomenovania. V takomto bádateľskom kontexte nadobúda aj spomenutá zdanlivá formulačná drobnosť z Furdíkovej štúdie osobitnú platnosť.

Po uvedených dvoch poznámkach, ktoré tak či onak, jednako však evidentne súvisia s odbornou orientáciou nás obidvoch, aj prof. Furdíka, aj mňa, sa mi žiada uviesť ešte niekoľko drobností z našich osobných kontaktov, pretože aj cez ne možno všeličo vypovedať či aspoň pripomenúť k osobnostnej charakteristike, bohužiaľ, už zosnulého jubilanta. Začnem ich vďačnou spomienkou na to, ako ma Juraj Furdík po mojom príchode na fakultu takmer na každom kroku ochotne sprevádzal pri zoznamovaní sa s fakultnými aj bežnými vecami v pre mňa novom prostredí. Tento náš kontakt sa ešte prehľbil, keď sme sa spolu hlásili na mestskom úrade o družstevný byt a keď sme ho po roku aj vedľa seba dostali, takže sme potom boli viac rokov najbližšími susedmi v tom istom dome, v tom istom vchode, ba aj na rovnakom poschodí. V tom čase som bol popri jeho už viacročných a bytostne najbližších priateľoch: literátovi Jozefovi Petrovičovi z Pedagogickej fakulty UPJŠ, ktorý sa fundovane genealogicky hlásil k tej vetve petrovičovskej rodiny, z ktorej pochádzala Petőfiho matka, a bratislavskom hungaristovi, ale zároveň prešovskom rodákovi Ladislavovi Zemanovi (s obidvoma Juraj udržiaval či skôr pestoval raz za mesiac či dva veľké intelektuálne debaty) jemu asi najbližší a ako taký som sa všeličo podozvedal aj z jeho trinástej komnaty, napríklad aj to, ako ho po jeho nástupe na fakultu na základe falošných udaní z Banskej Bystrice istý čas sledovala aj ŠtB, ba že sa ho neskôr dokonca usilovala získať na istú spoluprácu, alebo zasa aspoň čosi aj o jeho

vedeckom svetonázore, o jeho takmer celoživotnom blízkom priateľstve s Klárikou aj Jánom Buzássyovcami a pod. Bol som a som rád, že táto naša osobná blízkosť bola vzájomná a že pretrvala aj po mojom odchode do Bratislavy, ako ma o tom presvedčil sám Juraj, keď mi v dlhom liste asi rok alebo dva pred svojou smrťou (ja som ho niekedy v tom čase ako vtedajší riaditeľ letnej školy Studia Academica Slovaca nahovoril, aby pripravil pre našich jazykovo vyspelejších účastníkov niečo zo slovenskej slovtvorby – naozaj sa uskutočnili tri dvojhodinové semináre na danú tému) písal o svojich aj manželkiných zdravotných problémoch, ale aj o radosti z napredovania obidvoch synov („ako by nám mohlo byť dobre, keby nebolo tejto hnušoby“, myslel tým svoju chorobu), teda o veciach, s ktorými sa človek zdôveruje naozaj len svojim blízkym.

Škoda jeho predčasného odchodu! Aj ľudia majú svoje osudy. Česť jeho svetlej pamiatke!

* * *

Juraj Dolník

Krasko slovenskej jazykovedy

Na konferencii pri príležitosti životného jubilea Juraja Furdíka v roku 2000 som ho nazval Kraskom slovenskej jazykovedy s odôvodnením, že aj on tvoril skôr úsporne ako obširne, ale hlavne aj jeho dielo je impregnované krásnou múdrosťou a múdrou krásou. Prijal to rozpačito, lebo také prirovnanie sa priecilo jeho priam klasickej skromnosti, ale súčasne cítil, že to nemyslím ako pokus o originálnu laudáčnu hyperbolu. Čas toto prirovnanie pozhnal. Kto sa vracia k jeho prácam a číta ich empaticky, nanovo objavuje pre seba prastaré zistenie, že v základe múdrosti i krásy je práčne spoznaná jednoduchosť. Furdíkove opisy a vysvetľovania javov slovtvorného sveta sú krásne múdre, lebo na pozadí fondu derivatologických poznatkov z pozície systémovej paradigmy odhalil prosté pravdy, ktoré nám sprístupňujú poriadok tohto sveta, jeho racionalitu. A súčasne sú múdro krásne vypracovanou prostotou komunikačného spracovania objavenej pravdy. Sú to produkty jeho bystrého gnozeologického a komunikačného myslenia, ako sme v období rozkvetu systémovej lingvistiky o kognitívnych procesoch analyticky hovorili. Niet divu, že jeho texty mali vždy širokú recepciu v celej slovanskej odbornej verejnosti.

Kraskovská úspornosť J. Furdíka bola následkom toho, že jeho presvedčenie o publikovateľnosti pripravovaného textu muselo dozrieť. Bol vzorný reprezentant poctivého vedca – pochybovanie ho sprevádzalo pri každom výskumnom kroku. Zrejme aj preto sa nezrealizovala predstava o akademickej lexikológii, ktorú sme si

osvojili v trojici – J. Furdík, J. Horecký, J. Dolník – v bratislavskom hoteli Carlton v roku 1989. Stále mal pocit, že komplex poznatkov a myšlienok, ktorý chcel do diela vložiť, ešte nemal dostatok slnka, aby mal svoju pravú chuť. O štyri roky vydal svoju monografiu o slovotvornej motivácii (Furdík 1993) a po čase vyšla aj moja *Lexikológia* (Dolník 2003), v ktorej sa slovotvorba podáva len minimalisticky, lebo som kalkuloval s našou komplementárnosťou. S obdivujúcim porozumením som sledoval, ako vstúpil do uvažovania F. de Saussura o arbitrárnosti a motivácii znakov, aby explicitne posunul slovotvornú motiváciu na úroveň princípu s geniálne prostým zdôvodnením: má povahu procesu, vzťahu aj vlastností. Jeho výklady o tom, ako riadi tento princíp slovotvorný systém, patria k lingvistickým konštantám – aj jazykovedné poznávanie sa mení, ale aj v ňom pretrváva, čo nemôže byť neplatné. J. Furdík je lingvistická stálica, ktorá sa nedá obísť bez ujmy na odbornej orientovanosti v prirodzenom jazyku.

Veľkú hudobnú lásku J. Furdíka – G. Mahlera – mnohí vnímali ako hudobného vizionára. Jeho náklonnosť k tomuto umelcovi nemusela byť náhodná. Neraz sa mi zveroval, že jeho víziou je „skomponovať“ rozsiahlejšie derivatologické dielo, do ktorého „vloží všetko, čo sa v ňom naakumulovalo a dozrelo“. G. Mahler už nestihol dokončiť svoju desiatu symfóniu – J. Furdík zrejme nemohol nebyť solidárny.

* * *

Daniela Slančová

Moja spomienka na prof. PhDr. Juraja Furdíka, CSc., bude viac osobná ako vedecká, pretože pripomínať jeho vedecký prínos pre slovenskú a európsku jazykovedu na tomto mieste nie je asi potrebné. Na Juraja Furdíka si neprestanem spomínať predovšetkým ako na vynikajúceho učiteľa. Bol sprievodcom môjho vysokoškolského vzdelávania v podstate od jeho začiatkov a stále patrí k tým, ktorí sú v podvedomí i vedomí vždy ticho prítomní. Patril medzi učiteľov, ktorí nám sprostredkovali jazykový systém predovšetkým v jeho morfolologickej a neskôr lexikálnej podobe, založený na štrukturalistickom základe v tom najlepšom slova zmysle. Spočiatku musel uplynúť istý čas, kým sme si zvykli na jeho spôsob prednášania, na prvý pohľad nie veľmi sústredený. „Objavom“ bolo zistenie, keď sa poznámky z jeho prednášok stali základom prípravy na skúšky – až vtedy sa naplno ukázal premyslený systém, ktorý nám Juraj Furdík sprostredkoval. Jeho prednášky však boli aj miestom, kde sa venoval čas kultúrnemu kontextu jazyka a širšiemu kontextu filologického a filozofického vzdelávania. Pán (vtedy) docent neustále zdôrazňoval, že „treba vedieť všetko o niečom a niečo o všetkom“, nikdy nechýbalo upozornenie na kultúrne udalosti

– čo dôležité treba vidieť v divadle, v kine a hlavne, aký koncert by nebolo múdre vynechať – nikdy však ako príkaz, vyžadovanie, vždy ako odporúčanie. V čase začínajúcej a pokračujúcej normalizácie v prednáškach rezonoval aj vedecký, pedagogický a kultúrny odkaz jeho pobytu vo francúzskom Besançone.

Náš jazykovo-kultúrny vzťah pokračoval obojstranne aj po skončení vysokoškolského štúdia, keď som mala česť byť kolegyňou pána profesora. Nikdy nebudem Jurajovi Furdíkovi dosť vďačná za usmernenie na začiatku mojej vedecko-pedagogickej dráhy, keď som sa mu, napoly nezorientovaná, napoly vystrašená, odvážila v neformálnom rozhovore zdôveriť, že vlastne neviem, ako začať – povedal mi, že si mám najprv načítať všetko o probléme, ktorý chcem skúmať. Áno, také jednoduché to bolo! A také dôležité! Dobrý, empatický učiteľ vždy vie, komu, čo a kedy má povedať. Juraj Furdík bol ten, komu som sa nebála dať prečítať svoju prvú štúdiu – a ktorý si na to našiel čas. Vedela som, že na jeho úsudok sa môžem spoľahnúť – veď keď bol presvedčený, že to pomôže veci, neváhal skritizovať ani práce svojich najbližších spolupracovníkov a priateľov. O to vzácnejšie bolo jeho povzbudenie. Juraj Furdík bol ten, kto mi vstúpil prvý impulz sociolingvistického bádania a ktorý ma, hoci zrejme ani sám o tom netušil, priviedol okľukou k štúdiu detskej reči. A Juraj Furdík je tým bádateľom, ktorý mi svojou teóriou lexikálnej motivácie – v rozpracovaní prof. Martinom Ološtiakom – pomáha pri štylistických, sociolingvistických aj vývinovopsychologických úvahách. To sú tiež znaky vynikajúceho učiteľa – jeho dielo neprestáva inšpirovať, aj keď fyzicky medzi nami už nie je.

Moja najkrajšia spomienka na neho sa viaže na rozhovor, ktorý prebiehal počas školskej akcie, keď sme všetci prechádzali májovým lesom nad prešovskou Kalváriou – bol to rozhovor o jazyku, literatúre, hudbe, náboženstve – o živote. O tom všetkom sa dalo s Jurajom Furdíkom porozprávať, v tom všetkom dokázal obohacovať a inšpirovať!

* * *

Mira Nábělková

Lexéma ako samostatný jedinec lexikálnej zásoby...

Juraj Furdík inšpirovaný a inšpirujúci

Slová Juraja Furdíka o jedinečnosti (osobitosti, „osobnosti“) každej lexémy privraveli sa mi v jeho nepublikovanom – a predsa, na spôsob rozprávky, aj publikovanom – texte *Jeden z možných celkových pohľadov na lexikálnu zásobu*.² Ponúkol,

² Rukopisný fragment z pozostalosti Juraja Furdíka bol publikovaný v knihe jeho textov *Život so slovtvorbou a lexikológiou* (2005, s. 447 – 448).

pri uplatnení antropomorfného princípu, poeticky podaný obraz spolu s nástrojom kognitívneho prieniku, keď na základe videných paralelizmov pripodobnil lexikálnu jednotku k človeku-individuu a celú lexikálnu zásobu k ľudskej spoločnosti. V úvode jubilejného zamyslenia odkazujem na tento stručný text nielen pre jeho skoncentrovanosť a silu, no aj zato, že v úspornom podaní celostného obrazu načrtáva jednotlivé línie, ktorým Juraj Furdík venoval svoju objímavú diachrónno-synchrónnu, systémovo-komunikačnú výskumnú pozornosť, a naznačuje zreteľnejšie aj to, kde sa „naše línie“ v priebehu rokov dotýkali.

Nedá sa dobre vypovedať miera odbornej spriaznenosti a osobnej – priam „rodinnej“ – blízkosti, ktorú som vo vzťahu k Jurajovi vnímala. Asi pri prvom našom osobnom stretnutí to bolo, čo sa prihlásil k môjmu menu a k Banskej Bystrici ako jednému z našich „miest pamäti“ – bystrické (rozličného času) sme si v sebe niesli obidvaja.³ Bolo aj niekde v pocitovom pozadí odborných dotykov a prienikov, keď som šla po cestičkách, ktoré on, starší, v mnohoročnom predstihu, svojím neopakovateľným spôsobom s akribiou a intuíciou prešliapaval. Môže mi byť (a je) ľúto, že som Juraja Furdíka nezažila v živom pedagogickom procese, no sprostredkované v sebe veľmi nesiem stopy jeho učiteľského pôsobenia.

Adjektíva

V čase, keď som po skončení školy nastúpila do jazykovedného ústavu, vyšli s odstupom niekoľkých rokov dve vysokoškolské učebnice (*Súčasný slovenský spisovný jazyk: lexikológia* a *Súčasný slovenský spisovný jazyk: morfológia*) s významnou autorskou účasťou Juraja Furdíka. Nemohli mi už byť vysokoškolskou lektúrou, no osobitne jeho spracovanie prídavných mien a prísloviak v učebnici morfológie vstúpilo do mojich postgraduálnych „kandidátskych rokov“ s orientáciou dizertačnej práce na desubstantívne adjektíva. Hoci sa vo výsledku naše klasifikácie v čom-to líšia, celkový prístup profesora Furdíka, zahŕňajúci v učebnicovej kapitole všetko adjektívne podstatné (morfológické, derivatologické aj komunikačno-sémantické, otvárajúce i vzťahovo-akostné prechody), ako prvý intenzívny pracovný kontakt s jeho videním – veľmi a navždy – inšpiratívne vstúpil do môjho nazerania na prídavné mená – a nielen na ne. Pri dizertácii mi Juraj Furdík nebol oponentom, vďaka som však čítala jej exemplár, ktorý s obohatením o vzácne poznámky prešiel jeho rukami.

³ Možno je dobre bystrické roky Juraja Furdíka spomenúť aj odhladiac od nášho spoločného – v obrazoch jeho života sústredených na profilujúce štúdium a pracovné pôsobiská sa veľmi nespomínajú. Keď som k nim niečo hľadala, našla som aspoň základné údaje v úvodnej štúdiu *Homo linguisticus et paedagogicus* ku knihe *Život so slovtvorbou a lexikológiou* (Ološtiak 2005a). I ja som meno *Furdik* poznala skôr, než som ho potom v spätosti s Jurajom Furdíkom stretla (nedalo sa nepamätať, keď vystupovalo – spolu aj s menom môjho otca – v zozname desiatich banskobystrických občanov, ktorí mali byť na Silvestra r. 1944 popravení). Juraj Furdík žil v Banskej Bystrici šesť svojich dôležitých povojnových rokov (1945 – 1951). Keď idem dnes po meste, vynára sa mi, že tu vtedy behali jeho detské nohy.

Mala som šťastie, že sa mi dizertačný výskum prelína s prácou ústiacou do niekoľkých kapitoliek *Dynamiky slovnjej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989) – i tým, že v rámci krásneho generačne členitého kolektívu „dynamiky“, včlenenie do ktorého vnímam s odstupom mnohých rokov ako zásadné v nasmerovaní osobnej odbornej cesty aj vo formovaní predstavy všestranne obohacujúcich kolegiálnych vzťahov, mohla som spolupracovať i s Jurajom Furdíkom. Nedá sa zabudnúť naše redigovanie rukopisu na smolenickom zámku, spoločným komorným pracovným sústreďením také odlišné od iných, tiež dôležitých a inšpiratívnych, „zámockých“ konferenčných stretnutí. *Dynamika* obsahuje jeden zo zásadných furdíkovských „motivačných textov“ *Úloha slovtvornej motivácie v lexikálnej dynamike* (Furdík 1989). V nadväznosti na to všetko žiada sa spomenúť v súvislosti s veľkým projektom Slovníka súčasného slovenského jazyka, že ani inovatívna koncepcia spracovania prídavných mien nie je bez furdíkovských inšpirácií.⁴

Práce Juraja Furdíka týkajúce sa slovtvornej motivácie vnímala som inšpiratívne aj pri výskume textovej slovtvorby, variantnosti adjektív a ich sémantickej kryštalizácie. Veľmi som sa potom tešila a vážila si, keď som z napísaných textov stretla u profesora Furdíka citovanie niektorých formulácií o súčasnej adjektívnej slovtvorbe. Na to, aby som sa posunula od synchronného viac k diachrónnemu pohľadu, prišiel tiež furdíkovský impulz. Nie že by „nový“ – pochádzal z jeho veľkej, v mnohom fascinujúcej práce *Zo slovtvorného vývoja slovenčiny* (1971) uvedenej mottom z Ľudovíta Štúra: *Reč má svoje víbehi a zábehi*. Pri jej čítaní som si ako bočný efekt veľmi uvedomovala svoju poetickosť práce s historickým jazykovým materiálom. Inšpirácia zahŕňajúca aj daný moment premietla sa do štúdie „*Músi, báseňné panni*.“ *Spätňý pohľad na adjektívnu slovtvorbu* (Nábělková 2007). Predniesla som ju na jubilejnej furdíkovskej konferencii, kde sa nám, čo sme si ho prišli uctiť, privravel spomenutými už úvahami *Jeden z možných celkových pohľadov na lexikálnu zásobu*. Myslím, že diachrónno-synchronná komplexnosť pohľadu Juraja Furdíka na jazyk, špecificky slovenčinu, ovplyvňuje dnes aj to, že ma čím ďalej tým viac lákajú rozlične komponované, nielen adjektívne, „spätne pohľady“.

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV

V osemdesiatych rokoch som sa s Jurajom Furdíkom stretávala na zasadnutiach výboru Slovenskej jazykovednej spoločnosti – bol po viacero období predsedom jej prešovskej pobočky, ja som v tom čase bola jej vedeckou tajomníčkou. Boli to všetko dôležité a vzácne stretnutia súvisiace s plánovaním a organizovaním spoločnej celoslovenskej práce (s medzinárodným presahom), na ktoré potom nadväzovali

⁴ Premietli sa napr. aj do úvah o slovníkovom spracovaní adjektív v štúdiu *Adjektívne kategórie v gramatike a v slovníku* (Nábělková 2003).

„pripravené“ – osobitne tematické celoslovenské stretnutia jazykovedcov a „Kolokviá“. Juraj Furdík patril k tým, čo veľmi podporovali ideu založenia Kolokvií mladých jazykovedcov, ktoré sa rozvinuli do krásneho podujatia (s dnešnou v začiatkoch nepredstaviteľnou tradíciou). Možno spomenúť, že *Súborná personálna bibliografia účastníkov Kolokvií mladých jazykovedcov* obsahuje aj jeho meno – to na deviatom Kolokviu vystúpil Karol Furdík so spoločným furdíkovským príspevkom *Slovotvorný slovník slovenčiny – softvérové riešenie* (2002).^[1] Pamätám sa, ako Juraj najskôr rozprával o výskumnom zameraní svojho syna. Karol po prvý raz prišiel na piate Kolokvium a stal sa jedným z viacnásobných kolokvialistov, obohacujúc jeho náplň témami informatiky a umelej inteligencie (priviedol z tejto sféry aj viacerých mladých prešovských kolegov).

Porovnávací výskum slovnej zásoby

Rada by som sa aspoň v pol slove dotknúť aj výskumnej sféry Juraja Furdíka, ktorá síce v jeho tvorbe rozsahom neprominuje, vyníma sa však svojím významom. Mám na mysli inovatívne derivatologické konfrontačné slovensko-nemecké a slovensko-maďarské štúdie. Vidím stále otvorené pole slovensko-maďarských lexikálnych výskumov napr. aj v oblasti vzájomných lexikálnych prevzatí. Špecificky na to navádza slovensko-české lexikálne porovnávanie, ktoré ukazuje, že mnohé z diferenčných lexém, lexikalizovaných spojení či frazém vystupujúcich ako „irečité slovenské“ v česko-slovenskom porovnaní sú maďarského pôvodu. V danej súvislosti sa vynára jedna z dôležitých motivácií identifikovaná Jurajom Furdíkom v slovnej zásobe – adaptačná motivácia či interlingválna motivácia a ruka v ruke s ňou aj demotivácia, strata vnímania cudzieho pôvodu.⁵ Téma sa ukazuje veľmi zaujímavá v slovensko-česko-maďarskom pohľade aj so zreteľom na porovnávací aspekt výsledkov rozdielnych motivácií v jazykovom obraze sveta.

Literárna textová lexikografia

Spomeniem ešte jednu sféru svojho písania posledného času, pri ktorej cítim Jurajov pozorný pohľad cez plece – „prílohové slovníčky“ k literárnym dielam. Pred pár rokmi ma začali zaujímať ako špecifický kultúrny vnútoliterárny a vnútrojazykový i medziliterárny a medzijazykový fenomén, ktorý má v našom kontexte dlhú tradíciu. Pri prečítovaní knihy *Teória motivácie v lexikálnej zásobe* (2008) vynorila sa jeho stručná poznámka o hviezdoslavovskom slovníčku v rigoróznejšej práci Jána Gbúra a v komunikácii s prešovskými kolegami neskôr aj ďalšie informácie o zaangažovanosti Juraja Furdíka v procese tvorby študentských prác zameraných na lexiku literár-

⁵ O terminologických dišputách s Jurajom Furdíkom na danú tému písal Martin Ološtiak, prikláňajúc sa na základe viacerých argumentov k termínu *interlingválna motivácia* – priklonila som sa k nemu aj ja.

nych autorov – osobitne v ich posudzovaní. Tak ako všetko, do čoho vstupoval, nesú aj tieto posudky pečať jeho autorskej osobnosti a mnoho dôležitých „videní“.

Juraj Furdík *motivovaný a motivujúci, inšpirovaný a inšpirujúci – inšpiratívny...*

V oblúku sa vrátim k našim adjektívam. Uvedomila som si totiž práve, že aj uvedená dvojica a trojica slov s internacionálnymi základmi dokladá jeho tézu „o zákonitosti jednotlivého v lexike“. Že len v druhej zo skupín našiel si miesto hodnotiaci adjektívny derivát – *inšpiratívny* – inak potrebné (významné) komunikačné funkcie plnia adjektíváliá. Do názvu spomienky som zvolila dvojicu prídavných so slovesom *inšpirovať* aj zato, že v trpnom prídavní *inšpirovaný* vnímam istý presah v zmysle intuície (vyplývajúcej z hĺbky poznania, vnímavosti a osobnej zainteresovanosti na spoznávaní jazyka) či („metafyzickejšie“) inšpirácie všehomírom, „vnukania“, vnuknutia, ako nám napr. v náboženskej konkretizácii pri výklade slovesa *inšpirovať* ponúka Krátky slovník slovenského jazyka.⁶ Ak bežne stretávame adjektíválium *inšpirovaný* s bližším určením „čím“, v tomto videní je prirodzené aj použitie bez neho.

Celkom na záver – skôr výnimočné v takejto podobe, než časté – Jurajovo polemické slovo, v ktorom odhalil ďalšiu, dôležitú, stránku svojej osobnosti. Inokedy (tak som ho vnímala) vo vyjadreniach k jazyku a národu skôr cudný než patetický, vstúpil do jednej z diskusií kritických k práci jazykovedcov slovami: „Jazyk je naším humánnym vzduchom a jazykovedci jeho meteorológmi. Banálne prirovnanie, násilná analógia? Nezakladám si na jej originalite ani na totožnosti porovnávaných javov; budem ju však brániť. Bez vzduchu prestávam žiť, bez jazyka prestávam byť človekom („Hovorím, teda dýcham,“ hovorí Bohumil Hrabal), bez národného jazyka fakticky prestávam byť členom národa, hocijako by som sa k nemu deklaratívne hlásil. Ale nám sa stala samozrejmosť jazyka zámenkou na to, aby sme o ňom vôbec prestali uvažovať.“ (Furdík 2005, s. 28).

* * *

Eudmila Liptáková

Čoraz viac si uvedomujem, aké šťastie som mala, keď som mohla odborne aj ľudsky rásť pod vedením profesora Juraja Furdíka ako môjho školiteľa vo vtedajšej vedeckej aspirantúre (CSc.). Človek „furdíkovského typu“, teda nesmierne a všestranne vzdelaný a rozhladený, polyhistor a polyglot, ale zároveň s veľkou pokorou

⁶ Pri prvom význame uvádza KSSJ aj výklad z náboženskej sféry: **inšpirovať** nedok. i dok. 1. d(áv)añ popud na (umel.) tvorbu: *i. na napísanie básne; hudba i-ná poéziou*; náb. nadprirodzene pôsobiť na autorov bibl. spisov pri ich písaní, vnukať, vnuknúť 2. podnecovať, podnietiť: *i. k pokusu vyhrať*.

k relativite vedeckého poznávania, predstavoval pre mňa ako začínajúcu výskumníčku neoceniteľnú školu otvárania sveta vedy v najširšom zmysle slova.

Okrem uvedených atribútov vedeckej a akademickej osobnosti profesora Furdíka ma uchvacovala a inšpirovala jeho vášeň pre jazykovedné a osobitne derivatologické bádanie. Živo si spomínam na naše odborné debaty jednak v rámci aspirantských seminárov a osobitne k problematike mojej dizertácie, keď pri rozkrývaní jednej otázky so zanietením poukazoval na komplexnosť problému a objasňoval jeho mnohostranné súvislosti. Priznám sa, že ako mladá pracovníčka na prahu vedy s limitovaným poznaním som po týchto rozhovoroch pociťovala bázeň a uvedomovala som si svoju „nedoučenosť“. Tieto pocity však nepramenili zo spôsobu komunikácie, práve naopak, Juraj Furdík uplatňoval partnerskú, inšpirujúcu a povzbudzujúcu komunikáciu. A, predovšetkým, bol vždy ochotný venovať podpore mladých pracovníkov svoj čas a energiu. To sa prejavovalo aj v inej ako v bezprostrednej komunikácii. Jeho poznámky k mojim rukopisom či posudok kandidátskej dizertácie boli samostatnými vedeckými štúdiami, z ktorých som mohla čerpať vzácne podnety pre ďalšiu vedeckú prácu.

Jeho dôkladnosť, precíznosť a ústretovosť k čitateľom textov sa naplno prejavila aj pri tvorbe vysokoškolských učebníc. Každý, kto študoval kapitoly profesora Furdíka napr. v učebnici morfológie alebo lexikológie, mi dá za pravdu, že tieto texty sú napriek vysoko kondenzovanému vedeckému obsahu veľmi „čítavé“ a zrozumiteľné. Keď som mu o tom raz hovorila a oceňovala jeho učebnicový štýl, zareagoval slovami: „No dobre, ale keby si ty vedela, ako pri tom potím krv.“ Neľutoval svoj čas a námahu, aby čitateľovi uľahčil štúdium problematiky.

Vklad profesora Juraja Furdíka do kontextu slovenskej a slovanskej lingvistiky je veľmi výrazný a nespochybniteľný a je ťažké adekvátne ho zhodnotiť v obmedzenom rozsahu tejto ankety. Len na ilustráciu, na konferenciách alebo v zborníkoch Komisie pre slovanskú slovotvorbu pri Medzinárodnom komitáte slavistov, na ktorých mám tu česť participovať, sa vedecké práce Juraja Furdíka neustále citujú a sú kľúčovým východiskom mnohých súčasných derivatologických a lexikologických výskumov aj mimo Slovenska. Ako lingvodidaktička chcem osobitne vyzdvihnúť nosnosť furdíkovskej teórie slovotvornej motivácie, ale aj širšie teórie lexikálnej motivácie pre prax vyučovania slovenského jazyka. Tým, že uvedená koncepcia prioritizuje významovú stránku motivačného vzťahu a zdôrazňuje asociatívne sieťovanie lexém, je dobre aplikovateľná aj u mladších žiakov a môže významne prispieť k rozvíjaniu ich slovnej zásoby a jej využitiu pri recepcii a produkcii textu. Z tohto dôvodu bola furdíkovská teória didakticky transformovaná aj do nového vzdelávacieho štandardu slovenského jazyka pre základné vzdelávanie.

Na Juraja Furdíka si nespomínam len ako na vynikajúceho vedca a inšpirujúceho školiteľa, ale aj ako na človeka a, dovoľm si povedať, na priateľa, s ktorým bolo

veľmi obohacujúce viesť rozhovory aj na témy bežného života alebo sa nadchýnať krásou hudobného umenia. Milú spomienku mám aj na naše stretnutia na plavárni, keď sme počas oddychu medzi preplávanými dĺžkami viedli rozhovory o jazyku a etablovali sme novú disciplínu hydrolingvistiku :).

* * *

Martina Ivanová

Homo dialogicus

1995

*Profesor sedí so zatvorenými očami
mlčí rozmýšľa píše
pripravuje si prednášku⁷*

Rok 1995 bol začiatkom môjho štúdia na Filozofickej fakulte, vtedy ešte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. V tom čase som netušila, že osobnosti, s ktorými sa tu stretnem, zásadným spôsobom ovplyvnia moje profesionálne aj ľudské smerovanie. V letnom semestri druhého ročníka v miestnosti č. 94, pred ktorou je umiestnená busta P. J. Šafárika, počúvam prvú prednášku zo slovenskej lexikológie. Vede ju profesor Juraj Furdík. Neostalo mi v pamäti, o čom hovoril. V mysli mi utkvел skôr štýl prejavu, jeho zadŕhavosť, nehotovosť, prerušovanosť, ktoré ma však fascinovali viac ako hladká, suverénna rétorika iných prednášajúcich. Jeho proces myslenia mi pripomínal geologický proces vrásnenia, neustály pohyb, vršenie a presúvanie záhybov reči. To, čo sa odohrávalo pred mojimi očami, nebolo odťažité a odtelesnené, naopak, každý záchvev, zaváhanie, každé chvíľkové zastavenie „práca“ mysle sa premietalo do reči tela, do gestiky, mimiky, pohybov. Pred očami študenta nedefilovalo johnsonovské „telo v myslí“, ale furdíkovská „myslel v tele“.

*na písacom stole vedca vládol poriadok
poriadok ako v jeho hlave*

G. Steiner vo svojej knihe *Lekcie majstrov* (2022) hovorí o tom, že vzťah medzi učiteľom a žiakom je dialektický, že je istým druhom osmózy, vzájomného prestupovania a prenikania. Žiak sa učí od učiteľa, ale zároveň sa učiteľ učí od žiaka. Keď som si prvýkrát prečítala túto Steinerovu úvahu, spomenula som si práve na Profesora. Jeho

⁷ Súčasťou textu sú úryvky z básní T. Rózewicza zo zbierky *Profesorov nožík* (2001), ktorú som darovala Profesorovi na našom poslednom stretnutí.

spôsob vedenia seminárov a prednášok bol v pravom zmysle slova dialogický. Dialóg tu netreba chápať v úzkom význame slova, teda ako striedanie otázok a odpovedí medzi komunikačnými partnermi, ale ako bytostnú interaktívnosť, proces vzájomne podporovaného hľadania, spoločného myslenia. Profesor dokázal u študenta vyvolať pocit, že na otázky, ktoré mu kladie, nemá hotové odpovede, ale že spolu so študentom hľadá, kam ich dialóg zavedie. Dodnes si pamätám na jeho výkrik *Jedna nula pre vás!*, keď som v istom momente vyslovila svoj názor na možnú interpretáciu nejakého jazykového javu. Druhým bytostným rozmerom Profesora bol fakt, že jazyk preňho nebol len predmetom výskumu, ale tiež fascinácie a lásky. O tejto „zamilovanosti do jazyka“ píše C. Hagège (1998), keď hovorí, že jazyky môžu byť zdrojom údivu, a to tak u lingvistu, ako aj laického hovoriaceho. Táto fascinácia presakovala na povrch zakaždým, keď Profesor hovoril alebo písal, či už o jazykových znakoch, lexikálnej motivácii, derivácii, alebo o porovnávacích výskumoch medzi slovenčinou a maďarčinou. Akoby vždy nanovo demonštroval výrok F. Nietzscheho o tom, že veda má spoločné s umením to, že sa jej aj tie najvšednejšie veci javia ako úplne nové a lákavé, ba dokonca pôsobením nejakého kúzla ako práve zrodené a teraz po prvýkrát prežitie.

2000

*plynuli roky –
rátame
máme spolu
stošesťdesiat rokov*

skončilo sa XX. storočie

*Profesor býva sám pracuje nespí
počúva hudbu*

Rok 2000 bol začiatkom môjho doktorandského štúdia na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Moja potenciálna školiteľka docentka Miloslava Sokolová je v tom čase na lektoráte slovenského jazyka v Regensburgu. Prednášky z morfológie vedie Profesor a ja mám úlohu zabezpečiť výučbu seminárov z morfológie a neskôr aj z lexikológie. Ocítam sa vo zvláštnej dvojrole. Stávam sa učiteľom, ale zároveň ostávam žiakom. *Učím* semináre a zároveň *sa učím* u Profesora na jeho prednáškach. Spoločne vedíme aj skúšky z morfológie, na ktorých kladiem študentom otázky, ale zároveň počúvam, ako otázky kladie Profesor, ako sa vzťahuje k študentovi, akým spôsobom ho vedie k premýšľaniu. Počas doktorandského štúdia sa práve tieto momenty stanú mojimi najužitečnejšími hodinami vysokoškols-

skej pedagogiky. Okrem tejto profesionálnej formácie dostávam možnosť spoznávať Profesora aj z inej stránky. Ako obdivovateľa Mahlerovej hudby. Ako nadšeného čitateľa poľskej poézie („fascinoval ma Tadeusz Różewicz, Czesław Miłosz už menej“). Ako zapáleného diskutéra o politických otázkach. Ako nesmierne úctivého a galantného džentlmena starej školy. Na jednom z našich posledných stretnutí na konci letného semestra 2002 mi Profesor radí, aby som napísala niečo o vzťahu medzi pomenovacou a vetotvornou funkciou slovesa. Poslúchnem a k tejto téme sa vraciam vlastne už viac než dvadsať rokov.

August 2002

*deň je kratší
slnečné hodiny stoja
v daždi bez hodiny*

Je piatok v strede augusta, mesiaca, keď obilie žltne a slama na klobúky krásne dozrieva. Nad prešovským Domom smútku sa však popoludní spustí dážď...

*kameň na kameni
na kameni kameň
a na tom kameni
ešte jeden
kameň*

G. Steiner hovorí, že profesia „profesor“ môže mať množstvo rozličných podôb – od životnej rutiny zbavenej ilúzií až po vznešené nadšenie zo životného poslania. Zahŕňa veľa rozličných typov, od pedagóga ničiaceho dušu až po charizmatického Majstra. V Prešove som mala možnosť stretávať sa najmä s tým druhým typom steinerovských učiteľov.

Profesor bol jedným z nich.

* * *

Katarína Vužňáková

„Tu si nie som istý.“, „Tu som v koncoch.“ Tieto výpovede boli bežnou súčasťou prednášok profesora Juraja Furdíka. Ukazovali priamo v procese, ako sa rodí lingvistická teória, ako sa formuje teória motivácie v slovnej zásobe, osobitne teória slovotvornej motivácie, ktorá sa stala východiskom nielen pre množstvo derivatolo-

gických výskumov na Slovensku, ale inšpirovala aj výskumy tvorenia slov v zahraničí. Príznačné pauzy vo výklade J. Furdíka boli prezentáciou snahy o presné formulovanie toho, o čom práve premýšľal, bádateľského pochybovania i neistoty a zároveň demonštráciou skromnosti a pokory pred vyslovením všeobecne platného tvrdenia. A to nielen pred kolegami, ale aj pred študentmi, čo sa odrážalo v zvyčajnom oslovovaní poslucháčov „panstvo“ či „vážení“. Tento prístup viedol k neustálej potrebe precizovať vlastné závery, no zároveň prezentoval hlbokú ľudskosť v osobnosti vedca i vysokoškolského pedagóga.

Spojenie zanieteneho bádateľa a človeka sa mi postupne odkrývalo ešte viac po tom, čo som zaklopala na dvere kancelárie prof. Furdíka pri výbere diplomovej práce. Odborné konzultácie, ktoré mali značne ľudský, ba až osobný charakter, viedli k doktorandskému štúdiu a určili a ovplyvnili moje profesionálne smerovanie i pôsobenie. Bez teórie slovtvornej motivácie a myšlienky lexikograficky spracovať slovtvorný systém slovenčiny by nevznikla moja diplomová, dizertačná či habilitačná práca, ale ani ďalšie štúdie a výskumy. Keď hromada s vtedy ešte rukou popísaných kartotečných lístkov, ktoré obsahovali analýzu každého slovtvorného parametra vybraného slovtvorne motivovaného slova, skončila v mojich rukách, bol to signál, že v originálnom výskumnom pláne slovníkovo spracovať slovtvorbu slovenčiny je potrebné pokračovať, ale i obrovský záväzok jedinečnú ideu doviest' do podoby reálnej lexikografickej práce. Aj vplyvom týchto okolností sa v súčasnosti postupne rodí slovtvorný slovník kompozít v slovenčine.

Rozhovory s prof. Furdíkom ma priviedli k vytváraniu dôvery v to, že každý si môže dovoliť dostávať sa k poznaniu princípov, na ktorých funguje jazyk, vlastnou cestou. A tak sa teória slovtvornej motivácie stala pre mňa základom nielen pre skúmanie systému samotného jazyka, ale aj pre odkrývanie rečovej ontogenézy, ktorá fungovanie jazyka zrkadlí. Hoci J. Furdík považoval slovtvorbu za jeden z najdôležitejších systémtvorných princípov slovenčiny, teória slovtvornej motivácie sa pre mňa stala základom aj pre skúmanie jej epistemologického rozmeru a pomáha tak nielen poznávať samotný jazyk, ale i vzťah jazyka, myslenia a telesnosti, čím odhaľuje jazykový obraz sveta hovoriacich.

Uvedené skutočnosti nemohli, a nebolo ani ich cieľom, prezentovať, ako široko práca J. Furdíka zasiahla do slovenskej jazykovedy, osobitne derivatológie, ale i do interdisciplinárneho skúmania jazyka. Snažili sa skôr ukázať a pripomenúť, ako sa, nie len v tomto jednom prípade, teória motivácie v jazyku preniesla do silnej motivácie k skúmaniu a poznávaniu jazyka.

* * *

Nicol Janočková

Profesor Juraj Furdík ma sprevádzal počas môjho vysokoškolského štúdia na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove (1996 – 2001) – prvýkrát to bolo, myslím, priamo na prijímacích skúškach a neskôr na samotných prednáškach a seminároch z lexikológie či všeobecnej jazykovedy a sčasti na seminároch z morfológie (ktorú na prednáškach zastrešovala doc. PhDr. Miloslava Sokolová, CSc.) až po vedenie diplomovej práce. V rámci lexikológie bola jeho srdcovou záležitosťou práve slovtvorba, ktorej na svojich hodinách venoval primárnu pozornosť. A tie boli vždy zážitkom – precízne tematicky a štruktúrne premyslené a didakticky dobre podané, pričom im nechýbala aj štipka humoru. Ved' samotná slovtvorba je v istom zmysle hra so slovami či morfémami. Ako sám vravel, učiteľ musí byť do istej miery aj hercom, ak má zaujať svojich poslucháčov. V pamäti mi utkvel aj ďalší jeho výrok, že dobrý učiteľ či vedec by sa mal snažiť vedieť zo svojej oblasti všetko (v zmysle, čo sa dá v danom období poznania obsiahnuť) a z každého ostatného niečo, teda poznať do hĺbky jednu tému, ale nezanedbať ani horizontálny rozmer ostatného, t. j. mať všeobecný prehľad. A ako pedagóg bol neuveriteľne rozhladený. Študentov vedel povzbudiť a nasmerovať, ale aj zaujať kritický postoj k odbornej téme, ak to bolo potrebné. Ako vedúci školiteľ mojej diplomovej práce zameranej na slovesný vid v slovenčine mi ukázal aj druhý – derivatologický pohľad na túto lexikálno-gramatickú kategóriu. Ten gramatický pohľad prezentovala vo svojich prednáškach z morfológie docentka Miloslava Sokolová, významná slovenská aspektologička. Pán profesor si ju nesmierne vážil, hoci zastával opačný názor na túto problematiku. Konzultácie s ním, či už počas štúdia, alebo počas prípravy diplomovej práce, mali charakter priateľského rozhovoru na odbornú tému, v ktorom nám nechával priestor na sebayjadrenie a formovanie vlastných záverov. Zároveň bol veľmi ľudský a chápaný.

Pán profesor mal v pláne napísať učebnicu slovtvorby, ktorú už, bohužiaľ, pre svoj predčasný odchod nestihol dokončiť. Neskôr sa toho ujal jeho žiak Martin Ološtiak, keď z jeho pozostalosti a poznámok viacerých študentov editorsky pripravil publikáciu pod názvom *Slovenská slovtvorba (teória, opis, cvičenia)* (2004). Slovtvorná motivácia ako ústredná téma bola pre pána profesora jednou z motivácií, prostredníctvom ktorej sa snažil interpretovať deriváty a kompozitá v jazyku. Ďalšie typy motivácie, ktorými autor zdôvodňuje existenciu ostatných lexikálnych jednotiek v jazyku, sú spracované v *Teórii motivácie v lexikálnej zásobe* (2008), útlej knižke vydané opäť pod editorských dohľadom Martina Ološtiaka. Teória (nielen slovtvornej) motivácie vo furdíkovskom chápaní tak mohla v ucelenej podobe poslúžiť ďalším generáciám študentov a lingvistov.

Môžem povedať, že profesor Juraj Furdík bol jednou z osobností, ktoré ovplyvnili moje ďalšie odborné smerovanie. Práve pán profesor mi na konci štúdia v r. 2001

odporučil prihlásiť sa na doktorandské štúdium do Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave, ktoré v tom čase ponúkalo niekoľko voľných miest. Po prijatí na štúdium sa mojou školiteľkou zhodou okolností stala PhDr. Klára Buzássyová, CSc., jedna z dvoch hlavných vedeckých redaktoriek (druhou redaktorkou je PhDr. Alexandra Jarošová, CSc.) vtedy pripravovaného 1. zväzku *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (a – g, 2006), ktorú s profesorom Furdíkom spájalo okrem dlhoročného priateľstva aj spoločné členstvo vo významnej Komisii pre výskum slovanskej slovtvorby pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Po skončení štúdia som sa mohla začleniť do autorského tímu tohto výkladového slovníka.

Ako vedca som pána profesora hlbšie spoznala až počas doktorandského štúdia, keď som sa zoznamovala s potrebnou odbornou literatúrou. Iste, aj počas vysokoškolského štúdia sme si študovali jeho práce, ale v danom období sme ho vnímali viac ako pedagóga. Na jeseň v r. 2001 sa v Smoleniciach uskutočnila vedecká konferencia *Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku*. Ešte pred nástupom na štúdium ma pobádal, aby som sa na toto podujatie prihlásila už ako doktorandka. Vtedy sme sa tam stretli, myslím, že poslednýkrát – pán profesor na tejto konferencii vystúpil s príspevkom o existujúcich a možných morfológiách, v ktorom zhodnotil koncepcie jednotlivých gramatík od A. Bernoláka až po súčasnosť a načrtnol potenciálne prístupy k spracovaniu novej akademickej gramatiky, ako aj výzvy stojace pred jej autorským kolektívom.

Práce profesora Furdíka sa vôbec vyznačujú hlbokým ponorením sa do problematiky, a to jednak predstavením názorov rozličných autorov k rozoberanej téme a jednak prezentáciou vlastného názoru. Kladením otázok otváral ďalšie problémy a hovoril aj o svojich pochybnostiach. Slovtvorba ako relatívne mladá disciplína si potrebovala „nájsť svoje miesto na slnku“, keďže sa tradične vyčleňovala buď v rámci gramatiky ako „derivačná morfológia“ ponúkajúca hlavne formálne prostriedky na tvorenie pomenovaní, alebo v rámci lexikológie, náuky o lexikálnych jednotkách. Bez zveličenia možno povedať, že teória lexikálnej motivácie a konkrétne slovtvornej motivácie profesora Furdíka ponúka istý nástroj na interpretáciu jazykových jednotiek. Mne osobne pomáha určiť slovtvornú históriu danej slovtvorne motivovanej lexémy a pozíciu takejto lexémy v slovtvornom rade alebo slovtvornom hniezde. Nie tak dávno som si uvedomila, že pri slovtvorných analýzach pristupujem k výskumnému materiálu takmer automaticky cez slovtvorný motivant a motivát, čo na jednej strane uľahčuje napr. vyčlenenie slovtvornej štruktúry motivátu, ale na druhej strane, pri porovnaní synchronie a diachronie, nemusí byť všetko úplne také jednoznačné, napr. smer motivácie.

Juraj Furdík vo svojej vedeckej tvorbe nadväzoval na domácich aj zahraničných autorov a tvorivo rozvíjal ich myšlienky. Zo slovenských autorov môžem uviesť napr. Jána Horeckého a jeho chápanie tvorenia slov ako súčasti lexikológie.

O tom, ako sa inšpiroval intencnými typmi slovíec podľa Jána Kačalu, hovorí sám autor pri vyčleňovaní štyroch typov motivačnej intencie. Vplyv intencnej hodnoty slovesa na jeho motivačný potenciál, okazionálna slovotvorba alebo analýza abstraktných substantív u Kláry Buzássyovej mu slúžili pri rozvíjaní teórie slovotvornej motivácie či vyčleňovaní slovotvorných postupov, prostriedkov a slovotvorných typov. Ternaristickú koncepciu lineárnych útvarov Ľudovíta Nováka (skratkovito povedané – každý lineárny útvar ma začiatok, stred a koniec) aplikoval profesor Furdík na onomaziologickú štruktúru motivovaného slova, v ktorej vymedzil onomaziologický spoj ako stredný člen štruktúry, charakteristický tým, že obsahuje sémy formálne nevyjadrené, ale obsiahnuté v lexikálnom význame lexémy. Diskusia s Ladislavom Dvončom o vzťahu medzi slovotvorným a deklinačným systémom na príklade typov *dlaň* a *kosť* vyústila do rozlíšenia produktivity slovotvorného typu a receptivity deklinačného typu. Zo zahraničných autorov profesor Furdík čerpal hlavne z českej slovotvornej školy Miloša Dokulila a jeho klasifikácie typov onomaziologických kategórií. Pri analýze jednotlivých integračných procesov jednotiek prevzatých do slovenčiny sa inšpiroval terminológiou chorvátskeho autora Rudolfa Filipovića, ako je napr. transfonemizácia a transmorfemizácia.

Osobne si myslím, že vedecké dielo profesora Furdíka preniklo do slovenského aj slovanského lingvistického priestoru viacerými kanálmi – jednak priamo cez jeho publikované práce, jednak sprostredkované cez práce jeho žiakov, ktorí pokračovali v jeho myšlienkach. Martin Ološtiak, ktorý editorsky sprístupnil rukopisné dielo profesora Furdíka, ako aj jeho skôr publikované štúdie pod názvom *Život so slovotvorbou a lexikológiou* (2005, eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková), postupne široko rozvinul a rozpracoval teóriu lexikálnej motivácie v podobe radu monografií a štúdií. Po profesorovi Furdíkovi tak úspešne prevzal slovotvornú štafetu, tá neskôr vyústila do vydania kolektívneho kompendia *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (2015), ktoré si vážia a často citujú kolegovia doma aj za hranicami.

Na teórii lexikálnej či slovotvornej motivácie sú postavené aj práce ďalších autorov, napr. Ľudmily Liptákovej o okazionalizmoch v slovenčine, Kataríny Vužňákovej o kompozitách, Miroslavy Gavurovej o abreviačnej motivácii, Lenky Palčkovej o univerbizácii v slovenčine, Marty Vojtekovej o slovotvorbe slovenských a poľských adjektív. Didaktickú transformáciu slovotvornej motivácie nachádzame v publikáciách Ľudmily Liptákovej a Kataríny Vužňákovej. Furdíkovská teória je priamo zakomponovaná do koncepcie *Slovníka koreňových morfém slovenčiny* (Sokolová et al. 2005, 2007, 2012), v ktorom sa pri hniezdovom spracovaní lexiky využívajú napr. motivačné stupne, určuje sa smer motivácie medzi motivantom a motivátom a pod. Profesor Furdík mal v úmysle vytvoriť aj samostatný slovotvorný slovník slovenčiny. Pod jeho vedením vzniklo niekoľko diplomových prác zamera-

ných práve na takýto slovník. Autorkou jednej z nich bola Katarína Vužňáková, ktorá ďalej rozvíjala parametrizáciu (súbor charakteristík odkrývajúcich sémantickú i formálnu štruktúru lexémy) potrebnú pri lexikografickom opise slovtvorby slovenčiny.

Slovanský svet pozná meno Juraj Furdík aj vďaka jeho aktívnej účasti v spomínanej Komisii pre slovanskú slovtvorbu pri Medzinárodnom komitáte slavistov, ktorej bol členom od vzniku samotnej komisie v r. 1994 až do svojho odchodu. Zanechal nám pozoruhodné vedecké dielo, vychoval nové generácie slovakistov a pritom zostal pracovitým a skromným človekom. Človekom fascinovaným jazykom a zároveň fascinujúcim ostatných svojou osobnosťou. Za to mu úprimne ďakujem.

* * *

Martin Ološtiak

Profesora Furdíka som naplno začal vnímať ako učiteľa v letnom semestri 1999/2000 v prešovskom akademickom prostredí, keď sme s ním ako tretiaci mali prednášky a semináre zo slovenskej lexikológie. Postupne nás zoznamoval s fungovaním lexiky prezentujúc svoj vlastný prístup založený na koncepte lexikálnej motivácie. Lexikálne univerzum, jeho teória, ako aj samotný prednášateľ so svojským, nesmierne erudovaným, človečensky angažovaným a pritom skromným prejavom ma tak „vtiahli do deja“, že aj vďaka nemu som akademickému prostrediu a v ňom najmä lexikológii zostal verný dodnes.

Na J. Furdíkovi som okrem iného oceňoval, že neprednášal vopred dané, jasné či „naverklikované“ učebnicové poznatky a „pravdy“. Videli sme, ako priamo pred nami rozmýšľa a tvorí, pričom nešlo o to, že by na hodiny chodil nepripravený. Práve naopak. Jeho výklad bol dobrodružstvom poznávania, hľadania a nachádzania (a niekedy aj nenachádzania). Dobrodružstvom, pri ktorom dvere poznania ostávali otvorené viacerými smermi. Dobrodružstvom, ktorého podstatným atribútom bolo partnerstvo medzi učiteľom a študentom. Dobrodružstvom s učiteľom, ktorý toho síce vie oveľa viac ako študent, ale svoje mysliteľstvo nedáva najavo okázalo s cieľom prvoplánovo ohúriť, ale s prirodzenou ambíciou podnecovať, inšpirovať, motivovať. Jeho pedagogické majstrovstvo okrem iného spočívalo práve v tom, ako vedel dať študentovi priestor a nementorsky ho formovať. J. Furdík jednoducho mal dar v študentoch vyvolávať či prehlbovať fascináciu poznaním.

Osobne mi imponovalo, ako sa profesor Furdík v škole doslova rozdával. Na druhej strane som si uvedomoval, ako nie je schopný (aj pod vplyvom prehlbujúcich sa zdravotných komplikácií) svoje inovatívne myšlienky prezentovať inak než verbálne na prednáškach, s perspektívou skončiť nanajvyš v „polozabudnutí“ na strán-

kach študentských zošitov. Preto som sa v poslednom semestri svojho päťročného štúdia rozhodol prednášky pána profesora nahráť na diktafón s tým, že ich následne prepíšem, a tak mu poskytnem zhmotnený a aspoň hrubý náčrt jeho teórie. Takto by mal „na papieri“ základ, z ktorého by mohol pri ďalšom písaní vychádzať. Keď som sa ho niekedy v januári 2002 spýtal, či s nahrávaním bude súhlasiť, pocítil som z jeho strany skrytú radosť, ktorú však nedal explicitne najavo a namiesto toho odpovedal príznačne skromne protiotázkou: „Ak si myslíte, že to má zmysel...“

V letnom semestri 2002 tak vznikli nahrávky jeho prednášok a seminárov z lexicológie, ktoré som hneď po svojich štátniciach v júni t. r. prepísal do elektronickej podoby a profesorovi Furdíkovi aj poslal (na diskete spolu s klasicky napísaným listom; e-mailové služby som v tom čase ešte veľmi nevyužíval). V júli, teda mesiac pred profesorovým nenávratným odchodom, som od neho dostal odpoveď – list⁸ datovaný 8. 7. 2002, ktorý mám stále odložený. V jeho úvode sa píše (po francúzsky aj so slovenským prekladom):

Môj milý priateľ p. prof. Charles Bally!
Tisíckrát Vám ďakujem za Vaše úsilie, ktoré ste vynaložili pri príprave môjho projektu na publikovanie mojich myšlienok o pojme lexikálnej motivácie. Na prípadnom úspechu budete mať veľkú zásluhu.
Váš oddaný priateľ
Ferdinand de Saussure

Táto mystifikácia predznamenala osud, ktorý postihol Furdíkovu lexikálnu teóriu (chorobou oslabený autor listu zreteľne cítil, že sa blíži jeho koniec, hoci tón textu nie je fatálne rezignujúci, práve naopak, vyjadruje v ňom odhodlanie zamýšľané projekty dokončiť). Tá vyšla pod názvom *Teória motivácie v lexikálnej zásobe* posmrtno (v roku 2008) podobne ako Saussurov *Kurz*. Jadro tejto útlej, 95-stranovej knižky tvoria práve prepisy spomínaných diktafónových nahrávok. Symbolické je aj to, že Furdík v tejto svojej práci so Saussurom výdatne diskutuje a polemizuje.

Osobnosť Juraja Furdíka sa oprávnene vníma ako mnohostranne inšpiratívna. To, čo nám zostalo, sú jeho nasledovaniahodné nápady pretavené do textov. Chcem v tejto súvislosti zdôrazniť, že Furdíkove texty majú zvláštnu, tak trochu mystickú a pre odborné komunikáty nie úplne samozrejmu vlastnosť. Vnímavý čitateľ v nich dokáže aj po opakovaných lektúrach nachádzať nové a nové podnety a súvislosti. Je to zaiste aj preto, že vznikali v úpornej snahe autora o čo najvýstižnejšie a najelegantnejšie jazykové stvárnenie. V pozostalosti pána profesora som našiel množstvo

⁸ Z času na čas si ho prečítam a opätovne sa prenášam späť do doby, keď som sa ako budúci doktorand takmer stal kolegom profesora Furdíka. Žiaľ, nepodarilo sa to a Juraj Furdík nás navždy opustil 7. 8. 2002.

konceptov s prečiarknutými a preformulovanými jednotlivosťami, vetami či celými pasážami. Jeho pochybovačstvo, hľadačstvo a nachádzačstvo sa takto zachovalo aj na zožltnutých stránkach rôznorodo popísaných zošitov, v dnešnej technologicky saturovanej dobe už nepredstaviteľného, ale o to vzácnejšieho artefaktu. A výsledok stojí za to. Furdíkove práce sa vyznačujú prototypovou vedeckou akribiou a popri tom sú miestami až epicky čítavé.

* * *

Spomienky jedenástich osobností na Juraja Furdíka (otca, kolegu, priateľa, učiteľa) majú okrem prirodzenej rozmanitosti aj niekoľko spoločných črt (ktoré sú taktiež prirodzené). Z nich sa do pozornosti ponúka najmä jedna – celkom univerzálna. Každá spomienka vo väčšej alebo menšej miere akcentuje Juraja Furdíka ako inšpirátora, ako človeka a vedca, ktorý nepálil, ale naopak, staval mosty uvedomujúc si nevyhnutnosť vzájomnosti. V tomto zmysle bol vskutku tímový hráč, ktorého poslaním bolo nielen šíriť poznanie (s prirodzeným vedomím vlastných limitov), ale aj (a to v rovnakej miere) k poznaniu iným dopomáhať. Profesor Furdík bol ozajstným hýbateľom (v zmysle etymónu slova motivácia, lat. *movĕre* „hýbať“) a príkladom, že inšpirácia v jazyku aj v ľudskom živote má mnoho podôb a vo svojej podstate je nenahraditeľná.

Literatúra

- BUZÁSSYOVÁ, K. (1985): Na päťdesiatku Juraja Furdíka. In: *Slovenská reč*, 50/4, 234 – 236.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (1995): Životné jubileum Juraja Furdíka. In: *Jazykovedný časopis*, 46/2, 150 – 152.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (2002): Zavŕšené dielo významného jazykovedca (za Jurajom Furdíkom 17. 8. 1935 – 7. 8. 2002). In: *Slovenská reč*, 67/6, 365 – 371.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (2004a): Juraj Furdík ako derivatológ. (Namiesto doslovu). In: Furdík, J.: *Slovenská slovo tvorba. (Teória, opis, cvičenia)*. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka, 181 – 187.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (2004b): U pamiat ab Juraju Furdziku (17. 8. 1935 – 7. 8. 2002). In: Lukašanec, A. A. – Charitončík, Z. A. (eds.): *Prablemy teoryji i historyji slavianskaha slovavtvarennia. Daklady Šostaj Mižnarodnaj kanferencyji Kamisiji pa slavianskamu slovavtvarenniu pry Mižnarodnym kamitece slavistav, Minsk / Belarus 2 – 6 sakavika 2003 h.* Minsk: Prava i ekanomika, 6 – 8.
- BUZÁSSYOVÁ, K. – JAROŠOVÁ, A. (eds.) (2006): *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda.
- DOLNÍK, J. (1997): Jazykové princípy vo výstavbe frazém. In: Ďurčo, P. (ed.): *Frazeologické štúdie. II*. Bratislava: Esprima, 36 – 44.
- DOLNÍK, J. (2003): *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. et al. (1989): *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- FURDÍK, J. (1971): *Zo slovo tvorného vývoja slovenčiny*. Bratislava: SPN.
- FURDÍK, J. (1989): Úloha slovo tvornej motivácie v lexikálnej dynamike. In: Horecký, J. – Buzássyová, K. – Bosák, J. et al.: *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda, 28 – 36.
- FURDÍK, J. (1993): *Slovo tvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter.

- FURDÍK, J. (1994): Princíp motivácie vo frazeológii a v derivatológii. In: Basaj, M. – Rytel, D. (eds.): *Z problémov frazeologii polskej i sloviańskiej. VI.* Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 7 – 14.
- FURDÍK, J. (2004): *Slovenská slovtvorba (teória, opis, cvičenia)*. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka.
- FURDÍK, J. (2005): *Život so slovtvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin*. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG.
- FURDÍK, J. (2008): *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG.
- FURDÍK, J. – FURDÍK, K. (2002): Slovtvorný slovník slovenčiny – softvérové riešenie. In: Nábělková, M. – Šimková, M. (eds.): *Varia. IX. Zborník materiálov z IX. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 1. – 3. december 1999)*. Bratislava, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 305 – 316.
- HAGÈGE, C. (1998): *Člověk a řeč. Lingvistický příspěvek k humanitním vědám*. Praha: Karolinum.
- LIPTÁKOVÁ, L. (2002): Zomrel profesor PhDr. Juraj Furdík, CSc. In: Sičáková, L. (ed.): *Slovo o slove. Zborník prác Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity*. 8. Prešov: Náuka – Gustáv Moško, 116 – 117.
- MLACEK, J. (1972): *Zo syntaxe frazeologických jednotiek*. Bratislava: SPN.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2003): Adjektívne kategórie v gramatike a v slovníku. In: Šimková, M. (ed.): *Trádia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku*. Bratislava: Veda, 214 – 228.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2007): „Músi, báseňné panni.“ Spättný pohľad na adjektívnu slovtvorbu. In: Ološtiak, M. (ed.): *Lexikálna sémantika a derivatológia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Juraja Furdíka, CSc. Prešov 5. december 2000*. Košice: Vydavateľstvo LG, 60 – 77.
- OLOŠTIAK, M. (2005a): Život ako permanentná motivácia. (K nedožitej sedemdesiatke profesora Juraja Furdíka). In: *Slovenská reč*, 70/1 – 2, 60 – 69.
- OLOŠTIAK, M. (2005b): Juraj Furdík – homo linguisticus et paedagogicus. In: Furdík, J.: *Život so slovtvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin*. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG, 11 – 35.
- ONDRUS, P. – HORECKÝ, J. – FURDÍK, J. (1980): *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava: SPN.
- ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – FURDÍK, J. (1984): *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia*. Bratislava: SPN.
- RÓŻEWICZ, T. (2001): *Profesorov nožík*. Prel. K. Chmel. B. Bystrica: Drewo a srd.
- SABOL, J. (1995): Životné jubileum doc. PhDr. Juraja Furdíka, CSc. In: *Slovenská reč*, 60/4, 241 – 243.
- SABOL, J. (2002): Za profesorom Jurajom Furdíkom. In: *Kultúra slova*, 37/3, 158 – 160.
- SOKOLOVÁ, M. – OLOŠTIAK, M. – IVANOVÁ, M. (eds.) (2005¹, 2007², 2012³): *Slovník koreňových morférov slovenčiny*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- STEINER, G. (2022): *Lekcie majstrov*. Prel. M. Ivanová. Bratislava: Artforum.
- VUŽŇÁKOVÁ, K. (2015): 80 rokov od narodenia profesora Juraja Furdíka. In: *Slovenská reč*, 80/5 – 6, 370 – 371.

Internetové zdroje

- [1] https://www.juls.savba.sk/sjs_variabiblio_source.html#Furd.2BAO0-k.2C_Karol (cit. 10. 5. 2025).

Juraj Dolník

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta

Gondova 2, 811 02 Bratislava

E-mail: juraj.dolnik@uniba.sk

ORCID: 0000-0003-2675-1980

Karol Furdík

Prešov

E-mail: karol.furdik@gmail.com

Martina Ivanová

Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov – Panská 26, 811 01 Bratislava

E-mail: martina.ivanova@unipo.sk

ORCID: 0000-0002-5405-0543

Nicol Janočková

Jazykovedný ústav Ludovíta Štúra SAV, v. v. i.

Panská 26, 811 01 Bratislava

E-mail: nicol.janockova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0004-3668-2733

Ludmila Liptáková

Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta

Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov

E-mail: ludmila.liptakova@unipo.sk

ORCID: 0000-0001-5639-6209

Jozef Mlacek

Dunajská Lužná

E-mail: jozef.mlacek@gmail.com

Mira Nábělková

Jazykovedný ústav Ludovíta Štúra SAV, v. v. i.

Panská 26, 811 01 Bratislava

E-mail: nabelkovam@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5695-0935

Martin Ološtiak

Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov – Panská 26, 811 01 Bratislava

E-mail: martin.olostiak@unipo.sk

ORCID: 0000-0003-1239-7810

Ján Sabol

*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta
Moyzesova 9, 040 59 Košice
E-mail: jan.sabol@upjs.sk*

Daniela Slančová

*Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta
Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov
E-mail: danielaslancova@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8748-4014*

Katarína Vužňáková

*Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
E-mail: katarina.vuznakova@unipo.sk
ORCID: 0000-0002-7377-7537*